

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ KONUSUNDAKİ ULUSLARARASI SÜREÇLER VE TÜRKİYE’NİN KONUMU

3

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ
KONUSUNDAKİ
ULUSLARARASI
MÜZAKERE
SÜREÇLERİ
NASIL GELİŞTİ?

7

KYOTO
PROTOKOLÜ
NEDİR?
NEDEN
ÖNEMLİDİR?

11

ULUSLARASI
SÜREÇLERDE
TÜRKİYE NELER
YAPTI?

15

TÜRKİYE’NİN SERA
GAZI EMİSYONLARI
NE DURUMDADIR?
AZALTIM HEDEFİ
KOYMASI
GEREKİR Mİ?

19

TÜRKİYE’DE İKLİM
DEĞİŞİKLİĞİ
KONUSUNDA
KİM KARAR
ALMAKTADIR?

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ KONUSUNDAKİ ULUSLARARASI MÜZAKERE SÜREÇLERİ NASIL GELİŞTİ?

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
(BMİDÇS) 1992-Rio

Bilim insanları, 1900'lerin başlarından itibaren atmosferdeki sera gazı miktarlarını ölçmeye başladılar. 1950 ve 1960'larda atmosferdeki sera gazı (özellikle karbondioksit) miktarının artmaya başladığını ve 1970'lerde de artan sera gazı miktarının iklim değişikliğine sebep olabileceği ile ilgili öngörülerini belirttiler.

1980'lerde ise gelişen modelleme yöntemleri ile sera gazı artışının iklim değişikliğine sebep olduğu konusunda bilim insanları arasında bir görüş birliği oluşmaya başladı. Bu süreçte, yapılan tüm araştırmaların birleştirilmesi; öngörülerin ve modellerin

bütünlüklü olarak yapılması ve karar alıcılara bilimsel temel sağlaması için 1988 yılında Birleşmiş Milletler tarafından 2000'den fazla uluslararası bilim insanından oluşan Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) kuruldu.

1989 yılındaki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (UNGA), bir sonraki toplantısına sunulmak üzere IPCC tarafından bir rapor hazırlanmasını istedi. IPCC, 1989 yılında ilk raporunu yayınladı ve 1990 yılında BM Genel Kurulu, bu raporu kabul ederek; iklim değişikliği ile ilgili önlemlerin yöntem, araç ve yollarının tartışılması için uluslararası müzakereleri başlattı. Birleşmiş Milletler, 1990–1992 yılları arasında uluslararası müzakereler çerçevesinde sözleşme üzerinde çalıştı. Tüm bu çalışmaların sonucunda [Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi \(BMİDÇS\)](#) 1992'de Rio'da kabul edildi.

5

1994 yılında yürürlüğe giren sözleşmenin temel amacı şu şekilde özetlenebilir: “Atmosferdeki sera gazı birikimlerini, insanın iklim sistemi üzerindeki tehlikeli etkilerini önleyecek bir düzeyde durdurmayı başarmak.” (Türkeş vd., 2000; Türkeş, 2001)

İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, küresel iklimi korumaya ve sera gazı salımlarını azaltmaya yönelik genel ilkeleri, eylem stratejilerini ve yükümlülükleri düzenlemeyi hedeflemektedir. (Türkeş, 1995) BMİDÇS'ne taraf olan her bir ülke, küresel iklim sistemini korumaya yönelik çalışmalar çerçevesinde, insan kaynaklı sera gazı salımlarını sınırlandırmayı ve sera gazı yutak alanlarını koruyarak, iklim değişikliğini azaltmak için ulusal politikalar benimsemeyi ve iklim değişikliği ile ilgili önlem almayı kabul etmiş sayılır.

Getirdiği tüm yükümlülükler ve küresel iklim sistemini koruma anlamındaki çalışmaları düzenlemesi açısından [Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi](#) en temel ve en önemli uluslararası çabadır.

6

KYOTO PROTOKOLÜ NEDİR? NEDEN ÖNEMLİDİR?

Kyoto Protokolü, Birleşmiş Milletler Çerçeve Sözleşmesi kapsamında, sera gazı salımlarının 2000 yılı sonrasında azaltılmasına yönelik yasal yükümlülükleri düzenler. 1997 yılında imzaya açılan Protokol 2005 yılında yürürlüğe girmiştir.

Kyoto Protokolü, atmosferdeki sera gazı miktarının sanayi devriminden beri hızla artması ve iklimin buna bağlı olarak değişmesini temel alarak gelişmiş ülkelerin iklim değişikliği konusunda daha fazla sorumluluğu olduğunu savunmaktadır.

Bu kapsamda, Kyoto Protokolü, Ek-I olarak tanımlanan gelişmiş ülkelere (çoğunlukla OECD ve AB ülkeleri) sera gazlarını azaltma yükümlülüğü getirmektedir. EK-II ülkeleri ise Ek 1'in alt kümesi olarak düşünülebilir. Ek-II'de yer alan ülkeler Ek-I'de yer almayan (gelişmekte olan) ülkelerin iklim değişikliğine uyum ve sera gazı azaltım projelerine finansman sağlamakla yükümlüdürler. Ek-II'de yer almayan Ek-I ülkeleri ise 1992'de geçiş ülkesi olarak tanımlanmıştır.

Kyoto Protokolü, 2008- 2012 dönemi içerisinde, Ek-I'de yer alan ülkelere sera gazı salımlarını 1990 yılı seviyesinin % 5,2 altına çekmeleri hedefini koymaktadır. Bazı ülkeler için bu oran daha yüksektir. Örneğin, AB'nin sera gazı azaltma yükümlülüğü hem birlik olarak hem de ülkeler olarak %8'dir. (Ancak, Avrupa Komisyonu'nun iklim politikaları sebebiyle Avrupa Birliği sera gazı salımlarını 2020 yılına kadar %20 azaltma taahhüdünde bulunmuştur. Bu hedef, Kyoto hedeflerinin üzerindedir ancak yine de iklim değişikliğini durdurmak için yeterli değildir.) ABD'nin azaltma yükümlülüğü %7'dir. Rusya Federasyonu gibi bazı ülkeler de azaltma değil ancak 1990 seviyesine göre herhangi bir değişiklik olmaması taahhüdünde bulunmuşlar. (Türkeş, 2010)

Ülkelerin farklı azaltım hedefleri olsa da Kyoto Protokolü somut hedef koyması noktasında önemlidir. Bu açıdan, Kyoto Protokolü, uluslararası iklim değişikliği sürecinde bağlayıcı hedef belirten tek anlaşma olma özelliğini taşır.

Kyoto Protokolü, gelişmiş ülkelere, sera gazı salımlarını, buna bağlı olarak da iklim değişikliğinin etkilerini azaltma etkinliklerini en

düşük maliyetle gerçekleştirebilmeleri için ulusal sınırların dışına çıkmalarını sağlayan bazı uluslararası düzenekler de sunmaktadır. Bu mekanizmalardan birisi olan “Temiz Kalkınma Mekanizması (TKM – Clean Development Mechanism)”na göre, gelişmiş ülkeler, gelişme yolundaki ülkelerde iklim dostu projelere yatırım yapabilecekler ve bu yolla önledikleri sera gazı salımları için kredi alabilecekler. Uluslararası Salım Ticareti (ST) yoluyla da Kyoto Protokolü’ne taraf olan Ek-I ülkelerine (OECD ve pazar ekonomisine geçiş sürecindeki ülkeler) kendi aralarında salım kredilerini satma ve almaya izin verecek olan bir ‘sera gazı salım ticareti rejimi’ kurmaktadır. Ortak Yürütme (OY–Joint Implementation) mekanizmasına göre Ek-I ülkeleri sera gazı salım kredilerini satın alma ve satma olanağı sağlayan uluslararası salım ticareti ve gelişmiş ülkelerin ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelerdeki projelere yatırım yapabilirler. (Türkeş, 2008)

9

Bu mekanizmaların yanı sıra Kyoto Protokolü kapsamında, taraf olan ülkelerin iklim değişikliğine adaptasyonu kolaylaştırabilmek için “Uyum Fonu” kurulmuştur.

Ancak Kyoto Protokolü’nün tüm bu mekanizmalarına ve azaltım hedeflerine rağmen küresel sera gazı salımları artmaya devam ediyor. Bu durum, azaltım hedeflerinin yetersizliği ve kurulan mekanizmaların farklı bir piyasa dinamiği yaratsa da sorunu çözmediği tartışmalarını beraberinde getiriyor.

Kyoto Protokolü, uluslararası iklim değişikliği sürecinde bağlayıcı hedef belirten tek anlaşma olma özelliğini taşır.

10

ULUSLARARASI SÜREÇLERDE TÜRKİYE NELER YAPTI?

11

Türkiye, 1992 yılında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi olması nedeniyle Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (BMİDÇS) hem Ek-I hem de Ek-II listelerinde, gelişmiş ülkelerle birlikte yer aldı. Ancak, Türkiye, BMİDÇS'nin eklerinde yer alan gelişmiş ülkeler kadar gelişmiş olmadığı tezini savundu ve enerjide fosil yakıtlara bağımlılığının yüksek olduğunu, bu koşullar altında özellikle enerji ilişkili CO2 ve öteki sera gazı salımlarını 2000 yılına kadar 1990 düzeyine indirme ve gelişme yolundaki ülkelere mali ve teknolojik yardım vb. konulardaki yükümlülüklerini yerine getiremeyeceği öne sürerek Rio'da sözleşmeyi imzalamadı. Sonrasında da uzun süre sözleşmeye taraf olmadı. (Türkeş, 2001b; TTGV, 2002)

Tüm süreçleri yakından takip eden Prof. Dr. Murat Türkeş, Türkiye'nin tutumunu şu şekilde anlatıyor:

“Türkiye'nin BMİDÇS karşısındaki tutumu, 1992-1997 (Rio'dan Kyoto'ya kadar) ve 1997-2000 dönemleri için görece bir farklılık gösterdi.(Türkeş, 2001b) Türkiye'nin 1992-1997 dönemindeki ana tutumu, Sözleşme'nin eklerinden (Ek-I ve Ek-II) çıkmak ve yalnız bu koşullar altında BMİDÇS'ne taraf olmaktı. Kyoto'da başlayan 1997-2000 dönemindeki tutumu ise yine Sözleşme'nin eklerinden çıkmak, ama aynı zamanda önceki döneme göre Türkiye'nin Sözleşme karşısındaki sorumluluğunu ve bu sürece katılmamanın somut yollarını araştıran görüşmeleri de içeren daha yumuşak bir yaklaşım biçiminde oldu.” (Türkeş, 2008)

Tüm bu müzakereler sonucunda, 2001 yılında Fas'ın Marakeş kentinde yapılan 7. Taraflar Konferansı'nda “Türkiye'nin isminin EK-II'den silineceği ve özel şartları tanınarak diğer EK-I ülkelerinden farklı bir konumda EK-I'de yer alacağı” yönünde karar alındı. Ardından Türkiye 24 Mayıs 2004 tarihinde Sözleşmeye taraf oldu. (Türkeş, 2008)

Türkiye, “Kyoto Protokolüne Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”un kabul edilmesinin ardından 2009 yılında Kyoto

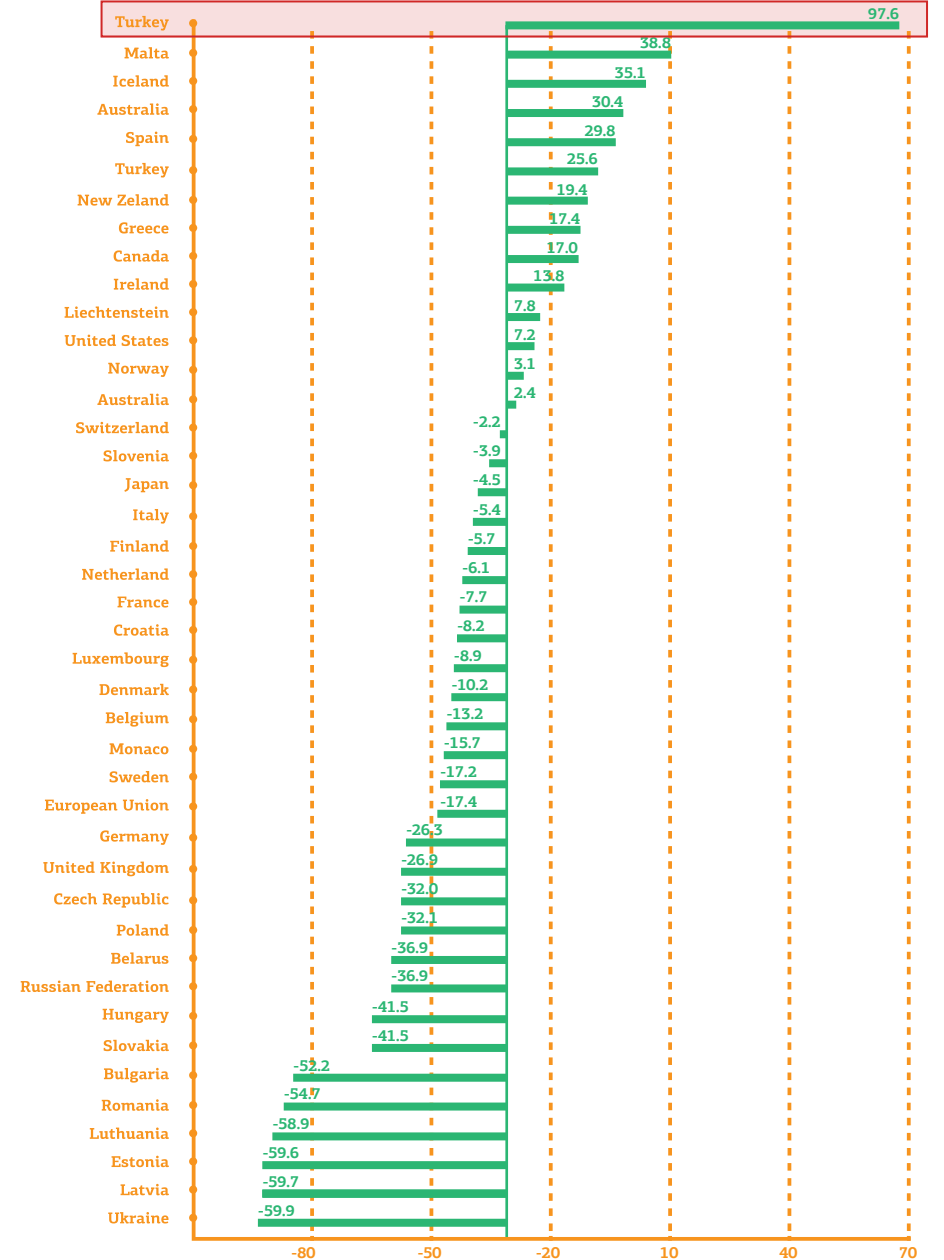
12

Protokolü'ne Taraf olmuştur. Kyoto Protokolü kabul edildiğinde, BMİDÇS tarafı olmayan Türkiye, bu durumunu sebep göstererek bir sera gazı azaltım veya adaptasyon hedefi belirtmemiştir. Dolayısıyla, Protokol'ün 2008-2012 yıllarını kapsayan döneminde Türkiye'nin herhangi bir sayısallaştırılmış **sera gazı salım sınırlama veya azaltım yükümlülüğü bulunmamaktadır**. Türkiye, bundan sonraki süreçlerde hedef belirtmeyeceğini de çeşitli toplantılarda açıkça belirtmektedir.

Türkiye, anlaşmalara geç taraf olarak ve iklim değişikliği ile ilgili azaltım hedefi almayarak küresel iklim sistemini korumak konusunda üzerine düşeni yapmamaktadır. Türkiye'nin sera gazı salımlarındaki artışa bakıldığında ise Türkiye'nin acilen azaltım hedefi alması gerektiği görülmektedir.

Birleşmiş Milletler'in ülkelerin 2009 yılı sera gazı artışlarını yüzdesel olarak gösteren grafiği, Türkiye'nin iklim değişikliği ile mücadeleden ne kadar uzak olduğunu göstermektedir.

AKAKDO hariç sera gazı emisyonlarındaki (%) artış (2009)

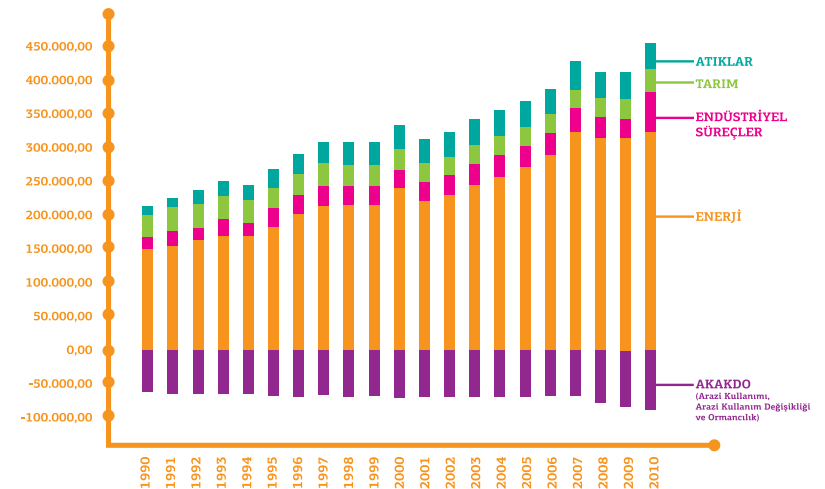

TÜRKİYE’NİN SERA GAZI EMİSYONLARI NE DURUMDADIR? AZALTIM HEDEFİ KOYMASI GEREKİR Mİ?

Ek-I statüsündeki diğer ülkeler, 2012 yılına kadar sera gazı salımlarını 1990 seviyesinin en az %5,2 altına çekme hedeflerini uygularken; Türkiye’nin sera gazı salımları 1990 seviyesine göre 2010 yılında %115 artmıştır! Birleşmiş Milletler’in 2009 yılında küresel ölçekte sera gazı salımını en fazla arttıran ülkesi olarak işaret ettiği Türkiye, 2010 verileri ile gezegene verdiği zararda rekor kırma noktasına doğru hızla ilerlemektedir! 2010 yılında Türkiye, rekor kırdığı 2009 yılından bile %9 daha fazla sera gazı salımı gerçekleştirmiştir.

Türkiye’nin 2010 yılı toplam sera gazı salımlarında en önemli pay, %71 ile enerji sektörüne aittir. Türkiye’nin birincil enerji arzının %90,7’si halen kömür, doğalgaz ve petrole dayandığı ve bu alandaki yatırımlar arttırıldığı için; bu durum şaşırtıcı değil, endişe vericidir!

Türkiye’nin tarım kaynaklı sera gazı salımı miktarı da 2009 yılına oranla 2010 yılında 1. 4 milyon ton artış göstermiştir. Türkiye’de iklim değişikliğine bağlı olarak tarım arazilerinin bozunumu, tarım arazilerinin tarım dışı amaçlarla kullanılması, erozyon, meraların doğru kullanılmaması gibi sebepler; tarımsal sera gazı salımının artmasına sebep olmuştur.

GÜNÜN FOSİLİ

2011 yılındaki iklim değişikliği müzakerelerinde Türkiye, iklim değişikliği konusunda çalışan STK'lar tarafından, müzakerelerde hiç bir şey yapmayan veya müzakere süreçlerini tıkayan ülkelere verilen “günün fosil”i ödülüne layık görüldü. Uluslararası süreçte gelişmekte olan ülkeler için oluşturulan fonlardan yararlanmak için sürekli fırsat kollayan, ancak hiçbir sera gazı azaltım hedefi belirtmeyen Türkiye'nin “her şeyi isteyip, hiçbir şey vermemesi” bu ödülün Türkiye'ye verilmesini sağladı.

2011 yılında, Durban 'da yapılan Birleşmiş Milletler Taraflar Konferansında devletler, iklim değişikliğini 2 °C' nin altında durdurmak için anlaşmışlardı. Bunun hayata geçebilmesi için yıllık kişi başı sera gazı salım miktarımız en fazla 2 ton olmalıdır. Bilim insanları, şu an dünyada 4 ton/kişi olan ortalamamızı; kişi başına 2 tona indiremezsek; iklim değişikliğini durdurmakta çok geç kalacağımızı belirtiyorlar. Ancak, 2010 yılının verilerine baktığımızda, Türkiye'de kişi başına sera gazı salım miktarının 5,5 tona ulaştığını görüyoruz. Türkiye, bu konuda harekete geçmezse; kişi başı sera gazı salım miktarı en yüksek ülkelere olan Çin'i çok kısa sürede yakalayacak gibi görünmektedir. (Çin'in kişi başına düşen sera gazı salım miktarı 6 ton/kişi)

Germanwatch isimli iklim değişikliği politikalarını izleme kuruluşunun 2011 raporlarına göre, sera gazı artışları ve mevcut iklim politikaları sebebiyle Türkiye, OECD ülkeleri arasında “iklim değişikliği ile mücadele performans endeksinde” en kötü durumdaki ülke!

Table 6. OECD Ülkelerinin İklim Değişikliği Performans Endeksi

Sıralama	Ülke	Puan
4	Sweden	68,1
5	United Kingdom	67,4
6	Germany	67,2
8	France	66,3
9	Switzerland	65,1
10	Mexico	64,6
11	Slovakia	64,0
12	Denmark	63,9
13	Belgium	63,8
14	Portugal	62,9
15	Norway	61,9
17	Ireland	60,9
18	Hungary	60,7
20	Iceland	59,8
30	Italy	55,4
31	Luxembourg	55,2
32	New Zealand	54,5
34	Austria	54,3
35	Spain	54,2
37	Finland	53,9
41	Korea Republic	52,3
42	Netherlands	51,4
43	Japan	51,1
46	Czech Republic	50,4
47	Greece	50,3
48	Australia	49,8
52	USA	48,5
54	Canada	46,3
56	Poland	45,1
58	Turkey	41,7

TÜRKİYE'DE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ KONUSUNDA KİM KARAR ALMAKTADIR?

Türkiye'nin iklim değişikliği alanında izleyeceği politikaların, alacağı önlemlerin ve yapacağı çalışmaların belirlenmesi amacıyla, İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Bu kurul yılda en az 1 kez Orman ve Su İşleri Bakanı Başkanlığında;

- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
- Dışişleri Bakanlığı
- Ekonomi Bakanlığı
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
- Kalkınma Bakanlığı
- Maliye Bakanlığı
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı
- Sağlık Bakanlığı
- Ulaştırma Bakanlığı
- Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıklarının Müsteşarları,
- Hazine Müsteşarı,
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı ile
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) Genel Sekreterinin katılımı ile toplanmaktadır.

Ancak, toplantıları kapalı gerçekleştirilen ve toplumun her kesimini ilgilendiren iklim değişikliği konusunda son karar alıcı konumundaki bu kurula çevre sivil toplum kuruluşları ve iklim değişikliği konusunda bilimsel çalışma yürüten bilim insanları katılamamaktadır. Bu sebeple, TEMA Vakfı İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu'nun daha katılımcı ve sivil topluma açık bir organ haline getirilmesini talep etmekte ve bunun için çalışmalar yürütmektedir.

Türkiye'nin iklim değişikliği konusunda çözüme yönelik adımlar atmasında, TEMA Vakfı olarak uluslararası süreçler çerçevesinde aşağıdaki konuların hayata geçirilmesini önemsemekteyiz:

- Sera gazı salımlarını 1990 seviyesine göre 2010 yılında %115 arttıran Türkiye, Kyoto Protokolü'ne Ek- I üyesi olarak taraf olmasına rağmen halen sera gazı azaltımı konusunda hedef belirtmemiştir. Çin'in bile yükümlülük aldığı ve sera gazı azaltım hedefleri belirlediği bir süreçte, Türkiye, Avrupa Birliği'ne aday ülke olma statüsü sebebiyle, AB ile uyumlu şekilde mutlak sera gazı azaltım hedefleri belirtmelidir.
- Ayrıca, iklim değişikliği sebebiyle Türkiye coğrafyasında ciddi kuraklıklar, orman yangınları, nehir seviyelerinde düşüş ve tarımda verim düşüşü beklenirken; Türkiye'nin iklim değişikliği uyum stratejisinde halen net olarak atılacak adımlar yer almamaktadır. "Etkilerin izlenmesi ve mevzuatın gözden geçirilmesi" gibi somut bir yaptırım içermeyen uyum stratejisi; Türkiye'yi kendisini bekleyen iklim felaketlerinden korumayacaktır. Türkiye acil olarak, sera gazı azaltım hedefleri belirlemeli, bilimsel veriler ile uyumlu, somut adaptasyon stratejisini hayata geçirmelidir.
- Türkiye hükümeti, 2A düzenlemesiyle orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen orman alanlarının araziye dönüştürülmesinin yolunu açmış; 2B düzenlemesi ile orman vasfı kaybettirilmiş arazilerin satışını gerçekleştirmeye başlamıştır. En önemli karbondioksit yutaklarından olan ormanların, devlet eliyle bu şekilde yok edilmesi çok tehlikelidir. Özellikle, iklim değişikliği yüzünden iyice kuraklaşacağı öngörülen Akdeniz havzasında yer alan bir ülke olarak Türkiye, derhal bu düzenlemelerden vazgeçmeli ve ormanlarını korumak konusunda önlem almalıdır. Çünkü orman asla yan yana gelmiş ağaç topluluğu değildir. Orman, ağacıyla, zemin bitkileriyle, mikro organizmalarıyla, mantarıyla, böceğiyle, kuşlardan memelilere

tüm hayvanları, su tutuşu ve toprak yapısıyla dünyaya hayat veren kocaman bir karasal ekosistemdir.

- Türkiye sera gazı salımlarını %115 arttırmak ve hedef belirtmemenin yanı sıra "İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı"nda, iklim değişikliğinin başlıca sebeplerinden olan kömüre yatırım yapmayı planladığını açıklamıştır. İklim değişikliği konusunda dünyanın gittiği nokta göz önünde bulundurulduğunda bu kabul edilebilir değildir. Türkiye, acilen termik santral planlarından vazgeçmeli ve rüzgâr, güneş gibi iklim dostu temiz yenilenebilir enerjilere yatırım yapmalıdır. Yenilenebilir enerji sektörünün büyüme potansiyeli göz önüne alındığında, ciddi istihdam yaratacağı için bu durum Türkiye için ayrıca bir fırsat yaratmaktadır.
- Yine Ulusal Eylem Planında Türkiye, yenilenebilir enerji adı altında 2023 yılına kadar Türkiye'nin tüm su varlıklarını kullanacak şekilde HES yapmayı amaçlamaktadır. Bütüncül havza planları, havzalardaki doğal varlıklar, nehir ekosistemleri ve yerli halkın düşünceleri göz önünde bulundurulmadan inşa edilen HES'ler; hem iklim değişikliği hem de doğal hayat üzerinde geri dönülemez sonuçlara yol açacaktır.
- Ulusal Eylem Planında, Türkiye, 2023'e kadar elektrik dağıtım kayıplarının %8'e indirilmesini hedeflemektedir. Türkiye, bunu gerçekleştirmek için yeterli teknolojiye sahiptir. Enerji verimliliği projelerini uygulamak için 2023'ü beklememeli, hemen harekete geçmelidir.
- Türkiye'de iklim değişikliği stratejileri "İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu" tarafından belirlenmektedir. Bu kurulda, ilgili bakanlıkların yanı sıra TOBB ve TÜSİAD bulunmaktadır. Hepimizin geleceğini ilgilendiren kararlar, daha şeffaf bir ortamda alınmalı ve çevre sivil toplum örgütleri ile bilim insanlarının görüşleri mutlaka alınmalıdır.

Air Pollution & Climate Secretariat

Bu belge AirClim destekli
“TEMA VAKFI İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ
KAPASİTE GELİŞTİRME PROJESİ”
kapsamında hazırlanıp, basılmıştır.

TEMA Vakfı'nın da
katılımcısı olduğu
İklim Ağı'nın iklim değişikliği
konusundaki çalışmalarına
www.iklimdegisikligi.org
adresinden de ulaşabilirsiniz.

KAYNAKÇA

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 1992

Germanwatch, “Climate Change Performance Index 2012”;
<https://germanwatch.org/de/download/1695.pdf>

İklim Değişikliği Daire Başkanlığı,
<http://iklim.cob.gov.tr/iklim/AnaSayfa.aspx?sflang=tr>

Kyoto Protokolü, 1997

TÜİK, 2012, “Türkiye’nin 2010 Yılı Sera Gazı Envanteri”

Türkeş M., 2008, “İklim Değişikliğiyle Savaşım, Kyoto Protokolü
ve Türkiye”, Mülkiye, cilt: 32, sayı: 259

Türkeş, Murat (1995a), “Toronto 1988’den Berlin 1995’e İklim
Değişikliği Sözleşmesi”, TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi 331: 46-49.

Türkeş, M. 2001a. Hava, İklim, Şiddetli Hava Olayları ve Küresel
Isınma. T.C. Başbakanlık Devlet Meteoroloji İşleri Genel
Müdürlüğü 2000 Yılı Seminerleri, Teknik Sunumlar, Seminerler
Dizisi 1: 187-205.

Türkeş M (2001b). “Bonn Anlaşması ve Küresel Isınmanın
Önlenmesindeki Rolü”, İçinde: TMMOB Türkiye III. Enerji
Sempozyumu: “Küreselleşmenin” Enerji Sektöründe Yapısal
Değişim Programı ve Ulusal Enerji Politikaları, Bildiriler Kitabı,
339-353: Ankara.

www.unfccc.int

Çayır Çimen Sokak Emlak Kredi Blokları A-2 Blok D.8 34330 Levent, İstanbul

T. 212 283 78 16 (Pbx) **F.** 212 281 11 32

tema@tema.org.tr | tema.org.tr
